

leraarspraktijk

HET JAAR VAN DE LERAAR

Soms stijgt het schaamrood je naar het hoofd, zinkt de moed je in de schoenen en maakt een gevoel van onmacht en tekortschieten je tot een levend-geworden-frustratie, als je – gewoon leraar toch maar – al die knappe uiteenzettingen leest over hoe het kan of hoe het moet in een vernieuwend onderwijs.

Een artikel als dat van Jaap Tempelman is dan een herademing: je herkent er jezelf in met je vallen en opstaan, je probeersels, je ontgoochelingen, je successen.

Het doet goed de prestaties en mogelijkheden van een doorsnee-leraar ook eens gerelativeerd te zien in Moer. En meteen relativeren we ook onze tekortkomingen in plaats van er ons te laten in wegzinken. Want de leraar die, gekweld door onmacht en machteloosheid, een gefrustreerde kankeraar wordt, is al even erg als een dweperige theoreticus die hoog boven de realiteit zweeft.

Neen, de vaart van de vernieuwing zit er wel in. En desnoods vaar je zelfs tegen de stroom op, als het moet, mét zelfvertrouwen en gesterkt door de eerlijke realiteiten van collega's.

Het onderstaande is een globaal verslag van een jaar lessen Nederlands aan een tweede brugklas van het Wageningen Lyceum tijdens de cursus 1976-1977. Over elke les schrijf ik een aantal opmerkingen overeenkomstig de aantekeningen die ik destijds heb gemaakt. Daarbij heb en had ik geen andere bedoeling dan mijzelf een overzicht en anderen een beschrijving van een gemiddeld cursusjaar te geven. Degenen die er hun voordeel mee kunnen doen, mogen van geluk spreken.

Mijn opzet is bepaald niet een soort handleiding

voor de 'moedertaal' in de tweede klas van een lyceum te schrijven.

Elke les is genummerd. Wanneer er eentje uitviel – door vakantie, vergadering, ziekte of iets anders – heb ik gewoon doorgeteld.

1

De hele klas heb ik in een grote kring gezet, zodat iedereen elkaar kan zien. Elke leerling krijgt een beurt om een paar zinnen uit te spreken over 'Wie ben ik?'. Een tweede rondje gaat over 'Wie

viel me op?’.

Het lukt iedereen op de spreker na stil te houden. Blijkens het welslagen van de tweede reeks beurten wordt er goed geluisterd ook. Ik zelf slaap kennelijk van tijd tot tijd een beetje in.

2

De klas formeert zelf te kiezen tweetallen die elkaar het hemd van het lijf moeten vragen. Men maakt ijverig notities. Ik loop rond.

3

De klas moet boeken gaan lezen thuis. Ze moeten letten op titel, jaartal, schrijver, hoofdfiguren, belangrijkste gebeurtenissen en een eigen oordeel vormen over de moeilijkheidsgraad, de spanning of sfeer en het werkelijkheidsgehalte.

3

We bespreken de vraaggesprekjes uit les 2. De leerlingen komen zichtbaar meer van elkaar te weten.

4

Elk krijgt een blanco vel papier. Op de voorkant worden ‘plezierige’ en op de achterkant ‘onplezierige’ dingen geschreven. Tot nu toe verlopen alle lessen in een rustige werksfeer.

5

Een spel: iemand beeldt iets uit. Leerling a begint; b sluit er op aan; c daar weer op en a verdwijnt uit de kring. Zo gaat een uur vlug voorbij.

6

De bladen met de ‘plezierige’ en ‘onplezierige’ dingen komen in de kring ter sprake. Er komen nu ook intieme zaken los. Hier en daar ontstaat lacherig gedrag. Dat laat ik maar zo.

7

De laatste ‘plezier/onplezier’-bladen worden verder besproken. Daarna lezen we elkaar thuis gemaakte boekbesprekingen voor. Er komt een opdracht tot het meebrengen van een bij jou passend krantartikelje.

8

Artikeltjes plakken we op een wit vel. Daaronder komen te staan: de reden van de keus, de krant waaruit, een korte samenvatting en een eigen mening over het onderwerp en over de leesbaarheid.

10

Bespreking van nagekeken en becijferd werk: de plezier/onplezier-bladen, de boekbesprekingen en gewezen op hoofdletter en punt in een zin en het gebruik van dezelfde tijd. Omdat veel van de krantartikels van les 8 alleen over ongelukken vlak bij huis gingen, ben ik een discussie aangegaan over discriminatie — er zitten kleurlingen in de klas — en heb ze artikeltjes over dat onderwerp aangekondigd.

11

Ik geef de klas twee artikeltjes, één over een voorval in Zuid-Afrika en één over iets in Suriname. De opdracht is het verband tussen beide te vinden. Het mislukt geheel. Mijn opdracht is veel te moeilijk en er ontstaat dan ook een rumoerige sfeer.

12

We praten over een actie van de leerlingen tegen het asfalt waarbij het schoolplein van mooie krijttekeningen is voorzien. Daarna bespreken we de kernstukjes (is: samenvattingen) van les 9, die zijn namelijk wel gelukt. Verder geef ik een Afrikaans verhaal ter lezing. Opvallende dingen als titel en schrijver worden genoteerd. Het verhaal doet ze wel wat. Tenslotte praten over ‘de zin’: die begint met een hoofdletter en eindigt met een punt.

13

We bespreken het gelezen verhaal van de vorige les. Ze moeten een collage maken en daarbij letten op: een goede bladverdeling, materiaal naar keuze: foto’s, plaatjes, letters, geknipte zinnen. Als thema’s geef ik op: discriminatie, sex, verslaving aan drugs of alcohol, ziekte en dood. Volgende week moet het af zijn.

14

Spel in kring: a plus b, b plus c, c plus d, enzovoort beelden iets uit. Daarna in drietallen uitbeelden van: een deftig persoon, een boos iemand, een kind. Tussen de uitwerking van het eerste en het tweede deel zit haast geen verschil. Het derde spel: met de ogen dicht een verhaal doorvertellen. Ik begin zelf met een paar inleidende zinnen. Maar weinig leerlingen kunnen hun ogen dicht houden. Er moet een stille concentratie komen, dat lukt dus maar half.

15

Hoe gaat het met het maken van de collage? We hebben het er even over. We gaan door met 'eufemismen' — ze zijn soms grof in de mond — en we noteren het 'gewone' woord, het 'grove' woord en het 'verzachtende' woord. Dat loopt lekker. Voor de volgende keer moeten ze zo tien reeksen maken. Dan zal ik het ook over 'climax' gaan hebben.

16

We praten over de reeks van tien. De leerlingen corrigeren elkaar op hoofdletters en punten. Als proef geef ik een kort dictée van door de leerlingen zelfgemaakte zinnen met de drie soorten woorden.

17

De klas gaat in zeven groepen van vier. We gaan een toneelstuk maken. We oefenen het gebruik van leestekens, het samenwerken en het maken van een verhaal. De groepen zijn door de leerlingen zelf samengesteld. Vriendjes bij elkaar dus. Het gaat er knap rumoerig aan toe.

18

In de kring bespreken we elkaars collage. Sommigen worden ineens ontevreden over hun werk als ze dat van een ander zien. Anderen die nog niets hadden, krijgen opeens een idee. Het wordt een leuk gesprek. De volgende drie lessen zullen ze mogen besteden aan het schrijven van het toneelstuk.

19

Ze beginnen vanzelf al in groepen te werken. Ik maak intussen de cijfers voor de collage bekend. Prima cijfers over het algemeen.

20

Men schrijft aan het toneelstuk. Rumor is nu gewoon werklawaai.

21

Ik begin met groepen te corrigeren, dat wil zeggen ik lees het stuk hardop voor en ze zeggen wel als iets fout klinkt. Aan het einde van het uur geef ik een boekbespreking op.

22

Spel met 'gevoel', tactiel. Ogen dicht, voelen wie wie is. Er ontstaat grote aandacht en spanning.

23

Schrijven bij de tekening in Collage I, de 'stadsvernielers'.

24

Voortzetting van les 23.

25

Praten over de krant, manieren van nieuwsgaring, redacties op een krant, de vorm van een krant, enzovoort. Het is moeilijk de aandacht te houden. Maar ze mogen weer zelf groepen vormen, zij het andere dan bij het toneel. Ze moeten denken aan: kolommen, bladspiegel, kaders, koppen en tussenkoppen, lay-out.

26

Ik noteer de groepen met de namen van de leerlingen. Een groep 'kinderpagina', een groep 'plaatselijke berichten', een groep 'dieren, natuur, milieu', een groep 'handel, industrie, winkels, beurs', een groep 'sport', een groep 'kunst' en een groep 'politiek'.

27

Ik verstrek blanco papier. Een groep wordt belast met de voorpagina. Het gaat heel luidruchtig beginnen. En passant merk ik dat ik het begrip 'alinea' moet behandelen.

28

Ik geef de opstellen over de 'stadsvernielers' terug. Ik kondig de bespreking van de 'alinea' aan. Ze gaan daarna verder met de krant. Dat gaat een beetje lukken. Tevens worden de boekbesprekingen ingeleverd.

29

Werken aan de krant. Het beste kan ik zelf het gemaakte materiaal bij me houden. Als nu iemand ziek is, kunnen de andere groepsleden voort.

30

De krant wordt afgemaakt. Ik bespreek later de behaalde cijfers van de periode tot het eerste rapport.

31

Ik begin met woordvelden. Er heerst drukte in de klas in verband met het gewijzigde rooster wegens werkweken.

32

We beginnen de rapporten te bespreken. Voor elk kind heb ik een cijfer genoteerd met de opdracht waarvoor het behaald is. Bovendien maak ik voor ouders opmerkingen als: T. is ordelijk en zake-lijk, jammer genoeg maakt ze een nogal afwerende indruk. Of: M. is erg druk, maar ook heel gezellig. Met de rapporten van de andere vakken zullen mijn verslagen in een bundeltje naar de ouders worden toegestuurd. Het is elk jaar weer een zwaar maar dankbaar karwei.

We werken aan woordvelden die door associatie ontstaan op een door de leerlingen gekozen thema.

33

Deze les wordt gegeven door een hospitant. We moeten een blank vel in twee kolommen verdelen. Naam erboven, plus stemming (verdrietig, vrolijk), plus woord uit een krant en dan zinnen maken tot aan de streep. Twee leerlingen maken dus ieder een halve zin.

34

Kringgesprek. Eindbespreking van de rapporten. Gesprek over het groepswork van de laatste tijd. Dat wordt positief ervaren.

35

Van woordvelden zinnen maken en daarvan weer verhaaltjes. De leerlingen vormen weer de vriendjesgroepen van altijd. Blijkens de discussie in les 34 is dat niet te doorbreken. Kennelijk verveelt dit werk, want er verschijnen stripboekjes op sommige banken. Ik beloof daarover een volgende les wat te vertellen.

36

We praten over stripverhalen en beeldromans. Ik heb een zogenaamd kasteelromannetje geanalyseerd op zijn vaste motieven, maar ze kennen de cliché's al. Toch vinden ze het 'mooie' verhalen.

37

We gaan 'Tom Poes en de bovenbazen' lezen om het daarna te analyseren.

38

Voortzetting van les 37.

39

Sinterklaas op school, van de les komt niets.

40

De leerlingen gaan een commentaar schrijven op De Bovenbazen. Ze hebben veel hulp nodig, maar vanaf nu zal het wat moeilijker worden in dit vak, zeg ik erbij.

41

Ik bespreek de gemaakte commentaren. De resultaten zijn niet tegengevallen. We spelen wat: eerst 'spiegels' (elkaar precies nadoen), dan voorwerpen achter de rug doorgeven in de kring en blindelings beschrijven. Zintuigen oefenen. De klas is een beetje giebelig.

42

Tekstverklaring: 'Van school tot school'.

43

Een aantal leerlingen leest gemaakte boekbesprekingen voor.

44

De eerste les na de kerstvakantie. Naar aanleiding van matig gemaakte tekst beginnen we met tekst I uit Opbouw deel 1. De daarachter komende invuloefeningen mogen vrijwillig gemaakt worden.

45

We werken door uit Opbouw. Ik maak de cijfers voor de tekstverklaring en de boekbesprekingen bekend.

46

Gemaakte tekst 'School' en de tekst uit Opbouw plus de oefeningen gaan we klassikaal nakijken.

47

Iedereen schrijft 10 zinnen: 'Ik zou graag ..., maar ...'

Vervolgens zoekt men aan de hand van die zinnen in de klas 'gelijkgezinden'. Zo ontstaan groepjes. In die groepjes worden zinnen verzameld tot een verhaaltje.

48

In een ander lokaal gaan drie groepjes die de opdracht van les 47 nog moeten voltooien. De anderen vraag ik een flink aantal willekeurige woorden op te schrijven. Met die van een ander wordt een verhaaltje bedacht en verteld.

49

Gedicht 'Vrede' (dichter onbekend) wil ik lezen en in discussie brengen. Dat laatste gaat maar moeizaam. Ik praat wat over 'beeldspraak'. Veel aandacht is er geloof ik niet.

50

Ik ga omstandig uitleggen hoe je een brief moet schrijven. Ze letten niet erg op. Ze vinden mij maar overdreven doen. Ze weten wel hoe ze een brief moeten maken.

51

We spelen. Iemand gaat het lokaal uit en wordt later als blinde rondgeleid door een lokaal met schots en scheef staande stoelen en tafels. Tenslotte wordt hij als een slappe pop uitgedragen. Zintuigen oefenen en vertrouwen aankweken zijn de doelen.

52

Er heerst een grote stilte tijdens het lezen — ieder voor zichzelf — van 'De sprong der paarden en de zoete zee' van H. Mulisch.

53

Ik schrijf drie vragen op het bord.

1. Hoe vaak en door wie wordt het verhaal verteld?
2. Welke figuren komen steeds weer terug en in welke gedaante?
3. Welke voorwerpen/dingen komen steeds weer voor en in welke vorm?

54

Nog een lesuur wordt besteed aan het beantwoorden van de 3 vragen. Een enkel groepje heeft er een potje van gemaakt, ik zeg dat ze een onvoldoende krijgen en dat ik hun ouders op de hoogte ga brengen.

55

In een binnen-buitencirkel praten we over de op handen zijnde werkweek. 'Leuke ontspanning, je bent er eens een weekje uit, uit de sleur van huis

en school.'

56

De werkweek zit erop. Ze moeten zogenaamd vanuit Uddel een brief aan mij schrijven. Als gevolg van mijn actie uit les 54 wordt er nu door iedereen om correctie gevraagd.

57

We zitten in een grote kring. Ik praat over het enerzijds-anderzijds van het leveren van prestaties die ik beoordelen moet en mijn waardering voor hen als persoonlijkheden. Ik begin van een van mijn angsten te vertellen. Daarna komt iedereen aan de beurt. Men is vaak bang in donker, bang voor boze mannen en zo. Ik kondig aan dat dit thema zal worden uitgebreid aan de hand van sprookjes.

58

Wat hebben we in een sprookje? Samen komen we op de punten:

1. Er was eens ...
2. Sprekende dieren en onwerkelijke wezens
3. Koningen en hun dochters
4. Het getal 3, 3 zonen, dochters
5. In een land hier ver vandaan
6. Eenvoudige taal.

Nu gaat ieder voor zich, of in samenwerking met een ander een zelf bedacht sprookje schrijven.

59

We maken een sprookje.

60

Iedereen haalt een boek met sprookjes uit de bibliotheek. De opdracht luidt een onbekend sprookje echt te vertellen, als aan kinderen.

61

Het sprookje vertellen wordt een succes.

62

We gaan ermee door.

63

We vertellen nog steeds.

64

In vijf groepjes worden toneelstukjes voorbereid. Dat begint weer erg rommelig.

65

De improvisaties vallen erg mee. Misschien is er invloed van de studiespelles van de klasmentor.

66

Stillezen van 'Het lege huis' van Marga Minco. Ik kondig een groepsgesprek daarover aan. Daarna zullen ze een verhaal moeten schrijven in de ik-vorm met gebruik van flash-backs.

67

Er worden in de groepen goede gesprekken gevoerd. Ik vertel wat over de joden en hun lot in de oorlog.

68

Tijdens de proefwerkperiode maken ze met andere klassen een tekstverklaring, 'De Werelden' uit Collage.

69

Ik bespreek de opstellen van les 66 en de tekstverklaring van 68.

70

Ik schrijf 100 zgn. alternatieve woorden uit de Volkskrant op en laat de betekenis ervan opzoeken in de 30 aanwezige exemplaren van Koenen/Endepols.

71

Net als in les 70.

72

We bespreken de woorden.

73

Van de 100 woorden moeten 10 gekozen worden voor een eigen verhaal.

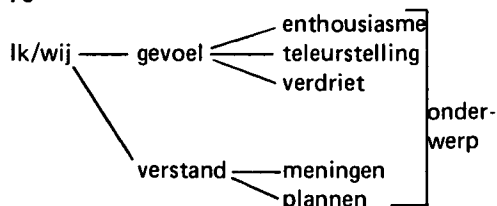
74

Kringgesprek: aansluiten op elkaar: de laatste zin van de vorige is de beginzin: luisteren en spreken.

75

Ze moeten een werkstuk maken, niet uit de schoolvakken, maar vanuit hun eigen wereld. Ik moet veel uitleg geven. Ze vinden het een moeilijke opdracht.

76

Bij biologie of aardrijkskunde gaat het van onderwerp naar uitwerking, hier moeten ze vanuit eigen ervaringen en door groepsgesprekken, met behulp van krant, tijdschrift, boek, interview, foto, enzovoort, hun eigen betrokkenheid bij iets tot uiting brengen.

76

Er wordt gewerkt. Sommige groepen gaan nog moeizaam.

77

De meeste groepen hebben illustratiemateriaal bij zich en een aantal al wat teksten.

78

Er worden duidelijk vorderingen gemaakt. Er is weer materiaal van thuis. De groepjes vormen zich snel en moeiteloos om een setje tafels. Er heerst een rustige, prettige en ontspannen werksfeer: hoe verschillend met les 76.

79

We ronden het werkstuk af. Sommigen zijn al klaar en gaan zitten praten, ook al omdat ze het soms thuis al afgemaakt hebben.

80

De laatste groepen werken aan hun stuk. Met de anderen ga ik naar de bibliotheek om een 'literair' boek. Een echte roman. De dit jaar gemaakte boekbesprekingen betreffen nogal vaak 'kinderachtige' boeken. Sommige meisjes blijven bij 'pulp' hangen, sommige jongens bij Arendsoog. Dat mag niet van mij.

81

Kringgesprek over de werkstukken naar vorm en naar inhoud. Moeilijk is het luisteren nu, iedereen wil wat zeggen. We eindigen met de image van soulkickers en blueskickers.

82

We spelen onderwerpen uit de werkstukken.

83

We maken limericks. Ik behandel de vorm, mannelijk en vrouwelijk rijm en verzin ter plaatse wat voorbeelden. Sommigen komen met prima gedichten. Ik kondig aan ermee door te gaan, maar moeilijker ...

84

In de kring. Iets uitbeelden. Ik let op het goed afmaken. In groepen doen we een machine. Er is een reuzeprettige sfeer.

85

De laatste les. We praten over de eindcijfers. Er is

weinig verschil in de cijfers door mijn streven naar individuele opdrachten en veelsoortige opdrachten. Iedereen heeft dus een voldoende. Mijn teleurstelling is de weinig gegroeide relatie met de klas en tussen de leerlingen onderling. Er zijn altijd dezelfde groepen gebleven.

Ze zeuren om een ijsje. Als ik bezweken ben en getraceerd heb, blijkt dat ze al twee andere leraars ook hebben bewerkt.

Ik doe nog een communicatie-oefeningetje en neem wat treurig afscheid.

R.S.G. Het Wagenings Lyceum, september 1978